

Rozvojové trendy sociálnej práce

Zlata Ondrušová, Michal Oláh, Viera Vavrečková

Vysoká škola sociálne správní, 2017

Vzor citace:

Ondrušová, Z., Oláh, M., Vavrečková, V. *Rozvojové trendy sociálnej práce*.
Vysoká škola sociálne správni, 2017. 127 s. ISBN 978-80-87291-22-1.

Autoři kapitol:

doc. PhDr. Zlata Ondrušová, PhD. – kapitoly 1, 2, 3, 4

prof. PhDr. Michal Oláh, PhD. – kapitoly 3, 5

PhDr. Viera Vavrečková, PhD. – kapitoly 6, 7

Recenzenti (abecedně):

doc. PhDr. Jozef Božik, PhD.

doc. PhDr. Markéta Vladárová, PhD., MPH

Tisková úprava: Jana Šťastná

© Vysoká škola sociálne správni, 2017

ISBN 978-80-87291-22-1

Obsah

1	Stručné dejiny sociálnej práce	9
1.1	Identifikácia sociálnej práce	9
1.2	Fenomén pomoci ako základné východisko sociálnej práce	11
1.3	Sociálna práca vo svojich počiatkoch	12
1.4	Rozvojové trendy vývoja sociálnej práce	15
1.5	Predmet dejín sociálnej práce	18
1.6	Sociálna práca a sociálna politika	20
2	Rozvoj sociálnej práce v kontexte európskych dejín	25
2.1	Sv. Alžbeta – patrónka sociálnej práce	28
2.2	Praktická sociálna práca	32
2.3	História Československej republiky a jej vplyv na rozvoj sociálnej práce	36
2.4	Sociálna práca v 20. storočí	46
2.5	Globalizácia a jej vplyv na sociálnu prácu	50
3	Vývoj sociálnej práce v závislosti od rozvoja spoločenských vied	53
3.1	Vplyv niektorých významných osobností v dejinách sociálnej práce	54
3.2	Kontinuálne vzdelávanie v odbore sociálna práca	63
3.3	Praktická výučba sociálnej práce	65
3.4	Profil absolventa sociálnej práce	69
4	Osobnosť sociálneho pracovníka	73
4.1	Sociálny pracovník – pojmové vymedzenie	75
4.2	Kompetencie sociálneho pracovníka	77
4.3	Sociálny klient	77
5	Supervízia a etika v sociálnej práci	81
5.1	Supervízor	81
5.2	Hlavné problémy supervízie	82
5.3	Supervízia v sociálnej práci	83
5.4	Cieľ supervízie v sociálnej práci	83
5.5	Orientácie (školy) supervízie	83
5.6	Etika v sociálnej práci	84
5.7	Niektoré etické problémy v sociálnej práci	87

OBSAH

6 Rodina jako klient sociální práce	91
6.1 Rodina a její status ve společnosti	92
6.2 Děti, kterým se sociálně-právní ochrana poskytuje	93
6.3 Sociální služby pro rodiny	95
6.4 Legislativní rámec pomoci rodinám v krizi	98
7 Sociálně-právní ochrana	99
7.1 Sociálně-právní ochrana dětí	99
7.2 Instituce SPOD v České republice	100
7.3 Sociálně-právní ochrana dětí a sociální kuratela ve Slovenské republice	101
7.4 Zařízení sociálně-právní ochrany dětí v ČR	104
7.5 Přehled druhů náhradní rodinné péče (NRP)	107
7.6 Závěr	118
Zoznam bibliografických odkazov	119

PREDHOVOR

V súčasnosti sociálna práca, ako jedna z humánných vied a rovnocenných pomáhajúcich profesií, ktorá nepopierateľne disponuje svojou teóriou, odbornou praxou, akademickou a vedeckou základňou, pôsobí vo svojom profesionálnom zábere na multidisciplinárnej úrovni. Jej profesionálny záber sa vyvinul z nutnosti riešenia širokého spektra sociálno-patologických javov, ktoré sa objavovali a objavujú v mnohých oblastiach života ľudí v každom historickom aj súčasnom období. Potrebnosť riešenia sociálno-patologických javov, si uvedomila ako prvá práve sociálna práca prostredníctvom jej priekopníkov, ktorí v jej začiatkoch presvedčali spoločnosť svojou činnosťou o jej potrebnosti pre ňu samu a mali zásluhu na jej profesionálnom sformovaní a legislatívnom zakotvení.

Poslaním a cieľom vysokoškolského vzdelávania je vychovávanie a príprava profesionálov – odborníkov v sociálnych vedách tak, aby mohli pomáhať ľuďom núdzným, odkázaným doma i v iných krajinách.

Vzdelanie má svoju vysokú hodnotu. Význam vzdelania prudko rastie so zmenami, ktorých sme súčasťou. Svet sa globalizuje, vzdialenosti sa zmenšujú, vývoj sa zrýchľuje a ovplyvňujú ho najmä tí, ktorí sú pripravení, vzdelaní a zorientovaní. V tomto kontexte možno konštatovať, že svet môžeme deliť nie len na chudobných a bohatých, ale aj na vzdelaných a nevzdelaných, medzi oboma vymedzeniami je určitá korelácia. Preto vzdelanie, globalizácia a Európa sú pre nás veľkou výzvou. Vzdelanie zohráva dôležitú úlohu pri sociálnej integrácii človeka, aby nebol izolovaný, aby sa vedel zžiť so spoločnosťou. Dnes, keď sa zvyšuje migrácia na kontinente, je to veľmi významný faktor pre sociálnu inklúziu, ale má aj politický význam. Vzdelaní ľudia inak reagujú na politiku, demokraciu, globálne otázky, majú iný rozhľad, iné poznanie, sú odolnejší proti demagógii a populizmu, polopravdám, proti manipulácii, nacionalizmu, xenofóbii a fanatizmu. A to je veľmi dôležité pre každú slobodnú spoločnosť a jej budúcnosť.

Pracovné a technologické trhy sa dnes veľmi rýchlo menia, demografické výskumy obyvateľstva hovoria, že je nás menej, no predlžuje sa ľudský vek, populácia starne, predlžuje sa aktívny vek. Bude treba dlhšie pracovať, neskoršie ísť do dôchodku, rastú tým požiadavky na jedinca, čo spôsobuje potrebu vzdelávania u všetkých vekových skupín ľudského spoločenstva. Oblasť vzdelávania a prípravy pre trh práce je v súčasnosti jedným zo slabých článkov sociálnej politiky štátu. K príčinám tejto situácie radíme aj nízku úroveň kvalifikačnej a profesnej mobility pracovnej sily, nedostatočnú cielenosť programov vzdelávania a prípravy na individuálne potreby záujemcov o zamestnanie ale aj na požiadavky pracovných miest, rovnako aj v nedostatočnej úrovni orientácie vzdelávania a prípravy pre trh práce na potreby znevýhodneného segmentu uchádzačov a záujemcov o zamestnanie a v neposlednom rade máme nedostatočnú úroveň angažovanosti zamestnávateľov pri realizácii programov vzdelávania a prípravy pre trh práce.

Preto v súčasnosti je sociálna práca nezastupiteľnou, napredujúcou a rozvíjajúcou sa profesiou a vedou, ktorá slúži ľuďom, ktorá ako nenahraditeľná súčasť spoločnosti sa v budúcnosti vždy bude snažiť vytvárať pevnú záruku prevencie, pomoci, poradenstva a služieb pre účely zabezpečenia blaha všetkých ľudí a sociálneho zmieru nielen v našej spoločnosti, ale aj v celom globalizovanom svete.

Nech táto publikácia slúži pre rozvoj profesijnej kultúry na interdisciplinárnom základe, v zmysle integrovania vedeckých poznatkov a ich aplikácie do praxe.

V Havířově, 17. november 2017

Zlata Ondrušová

GLOBÁLNA DEFINÍCIA SOCIÁLNEJ PRÁCE

„Sociálna práca je profesia založená na praxi a akademická disciplína, ktorá podporuje sociálnu zmenu a rozvoj, sociálnu súdržnosť, ako aj zmocnenie a oslobodenie ľudí. Princípy sociálnej spravodlivosti, ľudských práv, spoločnej zodpovednosti a rešpektovanie rozmanitosti sú ústredné pre sociálnu prácu. Podopretá teóriami sociálnej práce, spoločenských vied, humanitnými a miestnymi poznatkami, sa sociálna práca zaoberá ľuďmi a štruktúrami, aby podnecovala životné zmeny a zlepšovala blahobyť.“

Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov (IFSW) v kooperácii s Medzinárodnou asociáciou škôl sociálnej práce (IASSW) iniciovala v rokoch 2012 – 2013 medzinárodnú diskusiu o definovaní sociálnej práce a na jej základe bola v júni 2014 v austrálskom Melbourne prijatá a schválená valnými zhromaždeniami oboch organizácií nová globálna definícia.

ÚVOD

Pokúsili sme sa pripraviť teoretické kapitoly „prijateľné aj pre študentov“ ilustrovaním dejín sociálnej práce a jej vybraných aspektov. V poslednom období sme sa stali svedkami viacerých významných zmien, ktoré výrazne ovplyvnili sociálnu realitu v spoločnosti.

Spolu so zmenami spoločnosti súvisiacimi s globalizáciou sa začali objavovať nové doteraz nepoznané spoločenské fenomény a problémy, ktoré majú často negatívny vplyv na občana a v konečnom dôsledku zasiahli do životov a vzťahov všetkých nás bez rozdielu. Jednotlivci konfrontovaní novou sociálnou realitou sa stretávajú s pojmami, ako generačne prenosná chudoba, bezdomovectvo „od kolisky po hrob“, nárast neofašistických a nacionalistických hnutí a pod.

Reakciou na potrebu odborného riešenia narastajúcich sociálnych problémov jednotlivcov, ich rodín ako aj celých komunít, bolo otvorenie posilnenie možnosti štúdia odboru sociálna práca na verejných a súkromných vysokých školách v celej strednej Európe.

Postupne sa začali rozvíjať rôzne formy špecializácii sociálnych pracovníkov, zákon sa snaží zdefinovať „kto“ je sociálnym pracovníkom. Rozbehol sa proces deinštitucionalizácie a sociálna práca sa dostáva na komunitnú úroveň.

Sociálna práca ako študijný odbor reaguje nielen na dynamiku spoločenských zmien, ale aj na najnovšie trendy ponímania sociálnej práce vo svete, ktoré implementuje do systému odbornej prípravy sociálnych pracovníkov.

Stručným úvodom do štúdia sociálnej práce chce byť aj táto neveľká publikácia.

Stručné dejiny sociálnej práce

1.1 Identifikácia sociálnej práce

Tak ako spoločnosť, aj sociálna práca sa v dejinách ľudstva vyvíjala v kontexte pôsobenia spoločenských a politických udalostí. Jej progres sa uskutočňoval pomaly a ťažko v jednotlivých historických obdobiach, v ktorých zohrali výraznú úlohu na jej formovanie dôležité medzníky a významné osobnosti, ktoré svojim výskumom a praxou v sociálnej práci ovplyvnili jej kvalitu a činnosť v rôznych sférach pomoci ľuďom, s cieľom zvýšiť kvalitu ich života a eliminovať sociálno-patologické javy v spoločnosti.

Dlhodobá činnosť sociálnej práce vyústila cez proces jej profesionalizácie do súčasnosti, v ktorej sa úročí jej historický vývoj v konkrétnej organizovanej a inštitucionalizovanej pomoci ľuďom, ktorí sa dostali do nepriaznivej životnej situácie. Pomoc prichádza zo strany verejnej správy, súkromného a neziskového sektora, zo strany dobrovoľníkov a je ovplyvňovaná sociálnou politikou štátu.

Súčasná sociálna práca, ako jedna z humánných vied a rovnocenných pomáhajúcich profesií, ktorá nepopierateľne disponuje svojou teóriou, odbornou praxou, akademickou a vedeckou základňou, pôsobí vo svojom profesionálnom zábere na multidisciplinárnej úrovni. Jej profesionálny záber sa vyvinul z nutnosti riešenia širokého spektra sociálno-patologických javov, ktoré sa objavovali a objavujú v mnohých oblastiach života ľudí v každom historickom aj súčasnom období. Potrebnosť riešenia sociálno-patologických javov, si uvedomila ako prvá práve sociálna práca prostredníctvom jej priekopníkov, ktorí v jej začiatkoch presviedčali spoločnosť svojou činnosťou o jej potrebnosti pre ňu samu a mali zásluhu na jej profesionálnom sformovaní a legislatívnom zakotvení.

Globálna definícia sociálnej práce, ktorú Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov (IFSW) v kooperácii s Medzinárodnou asociáciou škôl sociálnej práce (IASSW) iniciovala v rokoch 2012 – 2013 ako medzinárodnú diskusiu o definovaní sociálnej práce a na jej základe bola v júni 2014 v austrálskom Melbourne prijatá a schválená valnými zhromaždeniami oboch organizácií:

„Sociálna práca je profesia založená na praxi a akademická disciplína, ktorá podporuje sociálnu zmenu a rozvoj, sociálnu súdržnosť, ako aj zmocnenie a oslobodenie ľudí. Princípy sociálnej spravodlivosti, ľudských práv, spoločnej zodpovednosti a rešpektovanie rozmanitosti sú ústredné pre sociálnu prácu. Podopretá teóriami sociálnej práce, spoločenských vied, humanitnými a miestnymi poznatkami, sa sociálna práca zaoberá ľuďmi a štruktúrami, aby podnecovala životné zmeny a zlepšovala blahobyť.“

Poslaním a cieľom vysokoškolského vzdelávania je vychovávanie a príprava profesionálov – odborníkov v sociálnych vedách tak, aby mohli pomáhať ľuďom núdzným, odkázaným doma i v iných krajinách. Vzdelanie má svoju vysokú hodnotu. Význam vzdelania prudko rastie so zmenami, ktorých sme súčasťou. Svet sa globalizuje, vzdialenosti sa zmenšujú, vývoj sa zrýchľuje a ovplyvňujú ho najmä tí, ktorí sú pripravení, vzdelaní a zorientovaní. V tomto kontexte možno konštatovať, že svet môžeme deliť nie len na chudobných a bohatých, ale aj na vzdelaných a nevzdelaných, medzi oboma vymedzeniami je určitá korelácia.

Preto vzdelanie, globalizácia a Európa sú pre nás veľkou výzvou. Vzdelanie zohráva dôležitú úlohu pri sociálnej integrácii človeka, aby nebol izolovaný, aby sa vedel zžiť so spoločnosťou. Dnes, keď sa zvyšuje migrácia na kontinente, je to veľmi významný

faktor pre sociálnu inklúziu, ale má aj politický význam. Vzdelaní ľudia inak reagujú na politiku, demokraciu, globálne otázky, majú iný rozhľad, iné poznanie, sú odolnejší proti demagógii a populizmu, polopravdám, proti manipulácii, nacionalizmu, xenofóbii a fanatizmu. A to je veľmi dôležité pre každú slobodnú spoločnosť a jej budúcnosť.

Pracovné a technologické trhy sa dnes veľmi rýchlo menia, demografické výskumy obyvateľstva hovoria, že je nás menej, no predlžuje sa ľudský vek, populácia starne, predlžuje sa aktívny vek. Bude treba dlhšie pracovať, ísť do dôchodku neskôr, rastú tým požiadavky na jedinca, čo spôsobuje potrebu vzdelávania u všetkých vekových skupín ľudského spoločenstva. Oblasť vzdelávania a prípravy pre trh práce je v súčasnosti jedným zo slabých článkov sociálnej politiky štátu. K príčinám tejto situácie radíme aj nízku úroveň kvalifikačnej a profesnej mobility pracovnej sily, nedostatočnú cielenosť programov vzdelávania a prípravy na individuálne potreby záujemcov o zamestnanie, ale aj na požiadavky pracovných miest, rovnako aj v nedostatočnej úrovni orientácie vzdelávania a prípravy pre trh práce na potreby znevýhodneného segmentu uchádzačov a záujemcov o zamestnanie a v neposlednom rade máme nedostatočnú úroveň angažovanosti zamestnávateľov pri realizácii programov vzdelávania a prípravy pre trh práce. Preto v súčasnosti je sociálna práca nezastupiteľnou, napredujúcou a rozvíjajúcou sa profesiou a vedou, ktorá slúži ľuďom, ktorá ako nenahraditeľná súčasť spoločnosti sa v budúcnosti vždy bude snažiť vytvárať pevnú záruku prevencie, pomoci, poradenstva a služieb pre účely zabezpečenia blaha všetkých ľudí a sociálneho zmieru nielen v našej spoločnosti, ale aj v celom globalizovanom svete.

Východiská, vývoj, smerovanie a rozširovanie pôsobnosti sociálnej práce predstavujú dlhodobý proces v histórii existencie ľudstva. Samotní ľudia, ktorí boli tvorcami humánnych myšlienok a činov, ovplyvňovali smer a vývoj sociálnej práce. Boli tvorcami významných historických medzníkov, ktoré vývoj sociálnej práce posúvali určitým smerom a sociálnu prácu postupne formovali do jej súčasnej podoby. Sociálna práca, ako ju vnímame dnes v jej profesionálnej a legislatívne garantovanej forme, neexistovala vždy v tejto podobe. Jej činnosť nebola spočiatku zastrešená profesionálnymi, štátnymi, verejnoprospešnými, neziskovými alebo súkromnými inštitúciami. Vyvíjala sa postupne a jej východiskom bola solidarita ako jeden zo základných, ľudských, vrodenných inštinktov, ktorý sa pretváral do konkrétnej pomoci človeku v núdzi.

Matoušek a kol. (2013) uvádzajú, že sociálna práca je z biologického hľadiska zakotvená v solidarite, čo je spôsob chovania, ktorý sa vyskytuje nielen u ľudí, ale pozorujeme ho aj v živočíšnej ríši u druhov, ktoré žijú v pospolitých spoločenstvách. Solidarita predstavuje univerzálny princíp chovania podporujúci prežitie. Solidarne chovanie posilňujú náboženské prikázania a tiež predstava odmeny, ktorá sa dostane človeku po smrti. V našej kultúre je solidarita zakotvená v kresťanskom koncepte pomoci blížnemu v núdzi. Práve z pomoci človeku, ktorý sa ocitol v nepriaznivej životnej situácii, sa postupne začala vyvíjať sociálna práca ako odborná a organizovaná činnosť.

Sociálna práca patrí z vývojového hľadiska pomerne k mladým vedným odborom. Ako samostatná profesia, tak ako ju poznáme dnes, sa začína formovať v 19. storočí, kedy prichádzajú aj prvé teoretické práce. Ako systém vedeckého poznania sa začala formovať na prelome 19. a 20. storočia a v období rokov 1917 – 1940 sa definitívne presadila ako samostatný vedný odbor. Preto dnes sociálna práca vystupuje ako multidisciplinárna oblasť vedeckého poznania a praktickej aplikácie poznatkov získaných jednak vlastným vedeckým bádáním, ale tiež poznatkov z vedných odborov, o ktoré sa bezprostredne opiera.